

connect new topic of one subject to previous and new knowledge of other ones, makes it possible to organize the most favorable conditions for effective cadet's knowledge and skills learning at maritime educational establishments. It is necessary to differentiate types of interdisciplinary links according to their function in concepts formation. They are divided into: 1) previously learnt concepts implementation during the time of teaching another subject content; 2) systematization of the previously learnt concepts and formation of new ones; 3) unification in the interpretation of all concepts for different subjects such as: F – force, p – pressure, T – temperature, t – time, a – acceleration, N – normal force, P – power; m – mass; v – volume; Q – quantity of hot, etc. 4) prevention from duplication the same concepts formation during the time of teaching different subjects such as mathematics (F – force, p – pressure, T – temperature, t – time, a – acceleration etc.) and physics (F – force; N – normal force, P – power; p – pressure; T – temperature; t – time; a – acceleration; m – mass; v – volume; Q – quantity of hot, etc.). This article probes the influence of the interdisciplinary integration on theory and the possible implications of this influence affords (mathematics, physics and professional English) by means of methodological textbooks compiling.

ВИКОРИСТАННЯ ГІПЕРТЕКСТОВОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПІД ЧАС МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМЦІВ У ВНЗ УКРАЇНИ

УДК 372.811.161.2

Світлана Лазаренко

У статті проаналізований гіпертекст як один з основних інструментів сучасних інформаційно-комунікативних технологій і домінуючий елемент сучасної мовної підготовки іноземців у вищих навчальних закладах України. Запропонована власна дефініція поняття «гіпертекст», виокремлені його основні ознаки. Розкритий дидактичний потенціал гіпертекстової технології у процесі мовної підготовки іноземців у вищих навчальних закладах України. Проаналізована роль викладача в процесі використання гіпертекстової технології у процесі мовної освіти.

Ключові слова: мовна підготовка, інформаційно-комунікативні технології, гіпертекст, гіпертекстова технологія.

В статье проанализирован гипертекст как один из основных инструментов современных информационно-коммуникативных технологий и доминирующий элемент современной подготовки иностранцев в высших учебных заведениях Украины. Предложена собственная дефиниция понятия «гипертекст», выделены основные его признаки. Раскрыт дидактический потенциал гипертекстовой технологии в процессе языковой подготовки иностранцев в высших учебных заведениях Украины. Проанализирована роль преподавателя в процессе использования гипертекстовой технологии во время языковой подготовки.

Ключевые слова: *языковая подготовка, информационно-коммуникативные технологии, гипертекст, гипертекстовая технология.*

This article deals with the hypertext as one of the main instruments of modern information and communicative technologies and a prepotent element of modern training of foreigners in higher educational institutions of Ukraine. Own definition of the concept «hypertext» is offered, the main signs of hypertext are allocated. Didactic potential of hypertext technology in the course of language training of foreigners in higher educational institutions of Ukraine is opened. The role of the teacher in the course of use of hypertext technology during language preparation is analysed.

Keywords: *language preparation, information and communicative technologies, hypertext, hypertext technology.*

Система вищої освіти сьогодні зазнає суттєвих змін, що зумовлені такими світовими процесами, як: глобалізація, надмірна інформатизація, комп'ютеризація. Все це позначається й на організації мовної підготовки іноземців у ВНЗ України, зокрема, використанні при викладанні мов іноземцям нових інформаційно-комунікативних технологій – комплексу процедур, що реалізують функції збору, отримання, накопичення, збереження, обробки, аналізу та передачі інформації в організованій структурі, з можливим використанням засобів обчислювальної техніки. Активне впровадження інформаційно-комунікативних технологій у процес мовної підготовки іноземців, спрямоване на підвищення рівня та якості навчання.

Однією з сучасних інформаційно-комунікативних технологій є гіпертекстова технологія. Аналіз наукових досліджень засвідчує, що проблема використання гіпертекстової технології у навчальному процесі розглядається в загальному контексті реформування сучасної системи освіти і дозволяє виокремити такі напрями наукового пошуку в цій сфері:

1) вивчення проблем використання комп'ютерних технологій у навчальному процесі (Б. С. Герушинський, Б. О. Глінський, Т. А. Лавіна, М. П. Лапчик, В. Я. Ляудіс тощо);

2) вивчення психолого-педагогічних аспектів інформатизації освіти (Н. В. Апатова, В. О. Болотов, Ю. С. Брановський, Г. О. Кручиніна, Н. І. Пак, І. В. Роберт тощо);

3) вивчення особливостей та ефективності використання в навчальному процесі засобів мас-медіа (М. Д. Горячева, Ю. І. Егоров, С. Н. Медведєв тощо);

4) вивчення використання гіпертексту в процесі викладання окремих навчальних дисциплін (А. К. Джалалуддіна, Л. Г. Ованес-Беков, Н. І. Пак, Б. Хаан, Н. Янkelович тощо).

Не зважаючи на чималу кількість наукових розвідок щодо вивчення різноманітних аспектів використання в навчальному процесі інформаційно-комунікативних технологій і їхню беззаперечну цінність для розвитку педагогічної науки, слід відзначити певні лакуни в цій сфері. Зокрема, недостатньо уваги приділено використанню гіпертекстової технології у процесі викладання мов іноземцям. Це й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Перш ніж говорити про використання гіпертекстової технології у процесі мовної підготовки іноземців, потрібно зупинитися на понятті гіпертексту та його основних ознаках. Мусимо констатувати відсутність цілісної концепції гіпертексту та його однозначної дефініції. Зокрема, гіпертекст кваліфікують, як: 1) метод організації документів у єдине ціле на підставі тотожності ідей, висновків, однакового розташування частин тощо в мережу [17; 11]; 2) нелінійні взаємопов'язані тексти, послідовність сприйняття яких реципієнт обирає самостійно [6, с. 202; 9; 11, с. 86; 13; 14, с. 10-11]; 3) механізм, за допомогою якого організовано нелінійні тексти [5; 16]; 4) розгалужену (поділену) на частини документацію [5; 12, с. 54]; 5) супрадискурс, тобто сукупність взаємопов'язаних текстів, які створює в певний час на певну тему низка авторів і які містять рекурентні постановки проблем і шляхи їхнього розв'язання, оцінки, аргументації тощо [3, с. 56-64; 4, с. 256]; 6) «особливий універсальний інтерфейс, що характеризується високим ступенем інтеактивності» [11, с. 86]

Немає однастайності й у виокремленні основних ознак гіпертексту. Так, М. Візель до гіпертекстових ознак зараховує дисперсність структури (інформацію представлено у вигляді невеликих блоків-гнізд і «увійти» в цю структуру можна з будь-якого боку); нелінійність (читає сам обирає шлях читання і створює власний текст); різноманітність і мультимедійність, тобто використання всіх засобів впливу на читача – літературних, видавничих (шрифт, ілюстрації), комп'ютерних (звук, анімація, посилання на нехудожні матеріали) [2].

Ю. Хартунг і Є. Брейдо виокремлюють такі ознаки гіпертексту:

- 1) можливість існування в комп'ютерному вигляді;
- 2) нелінійність;
- 3) множинність віртуальних структур;
- 4) незавершеність;
- 5) візуалізація інформації [15, с.67].

О. Селіванова серед ознак гіпертексту називає «когезійну закритість як відносну тематичну закінченість, відсутність зв'язків з іншими блоками гіпертексту, неієрархічність як відсутність у ньому головних і допоміжних інформаційних блоків, іманентність як здатність засвоювати нові види інформації, відкритість як можливість додавання нових інформаційних блоків, мультитильність як ступеневе розгортання (заголовок – заголовок з анотацією – частина тексту – повний текст), неоднорідність як наявність різних типів у вузлах графа (текстів, малюнків, схем, таблиць, відеороликів тощо)» [11, с.86].

Зважаючи на окреслені вище риси гіпертексту та основні підходи до його тлумачення, до основних ознак гіпертексту зараховуємо: 1) нелінійність організації; 2) вертикальну й горизонтальну зв'язність між текстами та їхніми компонентами; 3) різноманітність формальних і структурних зв'язків у межах гіпертексту; 4) авторську непередбачуваність установалення зв'язків між компонентами та відкритість для постійного поповнення (можливість реципієнта самостійно встановлювати зв'язки між текстами й вводити їх до складу гіпертексту, збільшуючи обсяг останнього); 5) можливість мати комп'ютерний формат.

З огляду на все зазначене вище, спробуємо подати дефініцію гіпертексту. Гіпертекст – це нелінійно організована, відкрита для поповнення сукупність

семантично (тема, ідея, модальність тощо) і / або структурно (композиція, особливості синтаксичної організації тощо) взаємопов'язаних текстів, що перебувають у різноманітних взаємовідносинах, які реципієнт встановлює самостійно і в довільно обраній послідовності.

Названі вище ознаки гіпертексту обумовлюють його значний дидактичний потенціал, роблять його однією з найефективніших інформаційно-комунікативних технологій освіти взагалі та мовної підготовки іноземців зокрема. Досліджуючи особливості гіпертексту, вчені говорять про його ідентичність людській свідомості та висловлюють думку, що всупереч звичайному лінійному тексту гіпертекст, що містить мережу вузлів (фрагментів, модулів, фреймів) та задані на них асоціативні зв'язки, породжує трьохмірний інформаційний простір, що створює інформаційне середовище, адекватне глибинній структурі обробки ідей мозком людини [5]. Процес мислення не породжує ідеї у суворій послідовності, він відбувається одразу на кількох «фронтах», ідеї розвиваються одночасно на різних рівнях і з різних позицій, залежать одна від другої, доповнюють одна другу. Це зумовлює необхідність зовнішньої фіксації складних і переплетених ліній мисленнєвого процесу. Однією з форм такої фіксації є гіпертекст.

Дидактичний потенціал гіпертекстової технології вбачаємо також у тому, що її застосування в процесі навчання сприяє розвитку мотивів, інтересів, самостійності, пізнавальної активності студентів. Завдяки нелінійній структурі, багатоаспектності компонентів та різноманітності зв'язків між ними процес отримання та засвоєння інформації стає необмеженим у просторі та часі, перетворюється на безкінечну пізнавальну подорож по «весьсвіту гіпертексту» [10, с. 11]. Крім того, студенти часто не приймають логіку викладу матеріалу викладача, а обирають власний шлях засвоєння інформації. Гіпертекстова технологія надає їм таку можливість: студенти можуть самостійно визначити, з якими елементами теми вони хочуть ознайомитись, обрати послідовність ознайомлення, а все це сприяє розвитку самостійного мислення, забезпечує свідоме навчання. Багатоаспектність компонентів гіпертексту та довільність ознайомлення з ними сприяє також індивідуалізації навчального процесу. Адже студент самостійно обирає елементи матеріалу, з якими він хоче познайомитися в межах даної проблеми, з огляду на коло власних інтересів, на рівень власних можливостей, він самостійно визначає, чи достатньо він зрозумів матеріал, чи може він перейти до опанування нового, складнішого матеріалу, чи варто повернутися до попереднього матеріалу та пройти його детальніше та глибше.

Досліджуючи педагогічні умови використання гіпертекстової технології у процесі навчання студентів, Л. Ю. Беленова відзначає, що ця технологія є ефективною та результативною, оскільки сприяє реалізації особистісно-орієнтованого, індивідуального, діяльнісного, професійно-спрямованого та системного підходів до навчання. «Особистісно-орієнтований підхід забезпечує створення максимально сприятливих умов для розвитку та саморозвитку особистості студента, виявлення його індивідуальних здібностей, активне використання їх у навчальній діяльності. Особливість індивідуального підходу до навчання студентів з використанням гіпертекстової технології полягає в постійному урахуванні індивідуальних особливостей кожного: типу й характеру

інтелекту, рівня розвитку, вибірковості до змісту, виду та форми навчального матеріалу, мотивації, здібності до самостійної роботи. Специфіка діяльнісного підходу в процесі використання гіпертекстової технології полягає в орієнтації на допомогу студентів в становленні його як суб'єкта своєї життєдіяльності, при цьому він сам активно бере участь в процесі навчання. Професійно-спрямований підхід реалізовано поєднанням гуманітарної та предметно-професійної діяльності, що сприяє накопиченню професійного досвіду та забезпечує готовність студента до самостійної професійної діяльності. Системний підхід у педагогічному процесі передбачає використання спеціальних понять і методів, дотримання певних умов для самореалізації та самовираження особистості студента, викладача, що сприяє її творчому самовираженню та особистісному зростанню» [1, с. 57].

Слід також пам'ятати й про можливі негативні наслідки використання гіпертекстової технології у навчальному процесі. Так, слухним вважаємо зауваження О. С. Мілославова про те, що непродумане застосування гіпертекстових матеріалів містить небезпеку втрати цілісності знань, може призвести до їх фрагментарності. «На чому ґрунтується переконання в тому, що так званий «гіпертекст» є для навчання більш ефективний, ніж традиційна книга?.. Не можна занадто дрібнити знання, відчуття, оскільки вони стають вже не тими, що були спочатку, вони позбавляються культурного, освітнього та виховного значення» [8, с. 107]. Безсумнівно, використання таких потужних і складних інформаційно-комунікативних технологій, як гіпертекст, має бути коректним, виправданим і доцільним. Не можна переоцінювати їхні можливості. Передача інформації — це ще не гарантія передачі в повному обсязі знань, культури, тому сучасні інформаційно-комунікативні технології є лише допоміжними засобами навчання, хоча й досить ефективними та продуктивними [7, с. 39].

Високий рівень самостійності студентів під час використання гіпертекстової технології ставить питання про роль викладача в цьому процесі. На нашу думку, цю роль можна звести до таких аспектів:

1) визначення цілі й завдань гіпертекстової технології з огляду на обраний аспект та етап навчання, на можливість гіпертекстової структуризації матеріалу;

2) обробка текстового матеріалу для окреслення необхідного тезаурусу, виокремлення головних і другорядних компонентів;

3) встановлення зв'язків між усіма можливими компонентами матеріалу;

4) визначення стратегічної послідовності репрезентації матеріалу, виокремлення ключових понять, що ляжуть в основу концептуальної картини;

5) аналіз характеру семантичних і лексико-граматичних посилань;

6) побудова «навігації» по гіпертексту, тобто шляхів переходу від основного матеріалу до допоміжного;

7) встановлення можливостей та способів включення до гіпертексту матеріалу, спрямованого на формування та розвиток практичних умінь і навичок, контроль рівня їх сформованості;

8) з'ясування можливості та доцільності використання сучасних засобів мультимедіа в гіпертексті та пошук шляхів їх впровадження.

При цьому слід наголосити, що головним орієнтиром у процесі створення гіпертекстової технології для використання під час мовної підготовки іноземців

у ВНЗ України мають бути комунікативні потреби студентів, завдання аспектів навчання та рівень сформованості початкових мовних і мовленнєвих умінь і навичок.

Підсумовуючи дослідження, зробимо висновки.

Гіпертекст – це нелінійно організована, відкрита для поповнення сукупність семантично (тема, ідея, модальність тощо) і / або структурно (композиція, особливості синтаксичної організації тощо) взаємопов'язаних текстів, що перебувають у різноманітних взаємовідношеннях, які реципієнт встановлює самостійно і в довільно обраній послідовності. Основними ознаками гіпертексту є: 1) нелінійність організації; 2) вертикальна й горизонтальна зв'язність між компонентами; 3) різноманітність формальних і структурних зв'язків; 4) авторська непередбачуваність установа зв'язків між компонентами та відкритість для постійного поповнення; 5) можливість мати комп'ютерний формат. Гіпертекстова технологія є однією з найефективніших і найпродуктивніших сучасних інформаційно-комунікативних технологій у процесі мовної підготовки іноземців, спрямована на підвищення рівня та якості навчання. Її дидактичний потенціал полягає в тому, що за умов правильної, доцільної, виправданої організації вона сприяє реалізації особистісно-орієнтованого, індивідуального, діяльсного, професійно-спрямованого та системного підходів до навчання. Проте гіпертекстова технологія, як і інші типи сучасних інформаційно-комунікативних технологій, є лише допоміжним засобом навчання. Провідна ж роль належить викладачеві, який повинен визначити доцільність і можливість використання цієї технології у навчальному процесі, розробити та запровадити її в останній.

Перспективу дослідження вбачаємо у подальшому вивченні особливостей гіпертексту як основного інструмента сучасних інформаційно-комунікативних технологій, встановленні дидактичного потенціалу гіпертексту, розробці та впровадженні гіпертекстової технології у процес мовної підготовки іноземців у ВНЗ України (на основі гіпертексту можуть бути запропоновані нові принципи моделювання підручників та організації занять).

Література

1. Беленова Л. Ю. Педагогические условия применения гипертекстовой технологии как средства обучения студентов: дис... канд.пед.наук: 13.00.01/Л. Ю. Беленова. – Самара, 2008. – 188 с.

2. Визель. М. Поздние романы Итало Кальвино как образцы гипертекста [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL : <http://www.litera.ru/slova/viesel/visel.htm>.

3. Волков А. Г. Прагматика политического текста / Александр Григорьевич Волков. – Запорожье : Просвіта, 2003. – 112 с.

4. Донец П. Н. Основы общей теории межкультурной коммуникации: научный статус, понятийный аппарат, языковой и неязыковой аспекты, вопросы этики и дидактики / П. Н. Донец. – Харьков : «Штрих», 2001. – 386 с.

5. Елтшейн В. Л. Введение в гипертекст и гипертекстовые системы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.ipu.rssi.ru/publ/epstn.htm>

6. Комп'ютерний словник: пер. з англ. [ред.-упоряд. В. О. Соловійов]. – К. : Україна, 1997. – 470 с.

7. Купер И. Р. Гипертекст как способ коммуникации / И. Р. Купер // Социологический журнал. - № 1-2. - 2000. - С. 36-57.

8. Милославов А. С. В. Розанов и «новые софисты»: разговор с эксцентриком о компьютерных технологиях в образовании / А. С. Милославов // Научно-технический вестник СПбГУ ИТМО. - Вып. 12. Проблемы гуманитарного и экономического образования в техническом вузе/ Под ред. О. В. Кузьминой, В. И. Подлесных. - СПб., СПбГУ ИТМО. - 2004. - С. 107-114.

9. Овчинников В. Г. Автоматизированные гипертекстуальные системы: назначение, архитектура и перспективы развития / В. Г. Овчинников // Научно-техническая информация. Сер. 1. Организация и методика информационной работы. - 1990. - № 12. - С. 2-6.

10. Рязенцева Т. И. Гипертекст и электронная коммуникация / Татьяна Игоревна Рязенцева. - М. : Изд. ЛКИ, 2010. - 256 с.

11. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. - Полтава : Довкілля. - К., 2006. - 716 с.

12. Синклер А. Большой толковый словарь компьютерных терминов. Русско-английский, англо-русский / А. Синклер. - М. : Вече, АСТ, 1998. - 512 с.

13. Субботин М. М. Гипертекст. Новая форма письменной коммуникации / М. М. Субботин // Итоги науки и техники. Сер. Информатика. - М. : ВИНТИ, 1994. - Т. 18. - С. 11-53.

14. Фатеева Н. А. Контрапункт интертекстуальности, или Интертекст в мире текстов / Наталья Александровна Фатеева. - М. : Агар, 2000. - 280 с.

15. Харгунг Ю. Е. Гипертекст как объект лингвистического анализа / Ю. Харгунг, Е. Брейдо // Вестник Моск. ун-та. - Сер. 9. Филология. - 1996. - № 3. - С. 61-77.

16. Conklin J. Hypertext / J. Conklin // An introduction and Survey Computer. - 1987. - Vol.20, № 9. - P. 17-41.

17. The Encyclopedia Britannica. - 15-th edition, Chicago, 1994. - 762 p.

USING OF HYPERTEXT TECHNOLOGY IN LANGUAGE TRAINING OF FOREIGNERS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE

Lazarenko Scitlana Vyacheslavovna

Abstract. *The system of the higher education significantly changes today that is caused by such world processes, as: globalization, excessive computerization. All this influences on the organization of language training of foreigners in higher educational institutions of Ukraine: using new information and communicative technologies in foreign languages teaching. Active introduction of such technologies in process of language training of foreigners is directed on increase of level and quality of training. The hypertext technology is one of the modern information and communicative technologies.*

Before speaking about using of hypertext technology in the course of language training of foreigners, it is necessary to consider concept «the hypertext» and its main signs. We consider that the main signs of the hypertext are: 01) nonlinearity of the organization; 2) vertical and horizontal connection between texts and their components; 3) a variety

of formal and structural connection within the hypertext; 4) author's unpredictability of establishment of connection between components and openness for continuous replenishment (possibility of the recipient independently to establish connection between texts and to enter them into structure of the hypertext, increasing the hypertext); 5) opportunity to have a computer format.

We offer such definition of the hypertext: the hypertext is set of texts, this set is not linearly organized, is opened for replenishment, consisting from semantically (a subject, idea, a modality) and / or structurally (composition, features of the syntactic organization) the interconnected texts which are in different relationships and which the recipient establishes independently and in any sequence. These signs of the hypertext cause its didactic potential if to use this technology correctly, rationally, it promotes realization personal focused, individual, activity, the professional directed and system approaches to training. However the hypertext technology, as well as other types of modern information and communicative technologies, is only a supportive application of training. The main role belongs to the teacher who has to define relevance and possibility of use of this technology in educational process, to develop and introduce it in training process.

СМИСЛ ЯК ПРОВІДНИЙ СУБ'ЄКТИВНИЙ ЕЛЕМЕНТ У СТРУКТУРІ СВІДОМОСТІ

УДК: 378+37.015.3+128.028.7

Варс І. С.

У статті розглядається проблема смислової сфери як провідної складової у структурі свідомості людини. Позначено місце, роль і форма смислу в побудові рівневої організації системи особистісних смислів у складі свідомості, що забезпечує функціонування самої особистості.

Ключові слова: смисл, смислова сфера, свідомість, значення, особистісний смисл.

СМЫСЛ КАК ВЕДУЩИЙ СУБЪЕКТИВНЫЙ ЭЛЕМЕНТ В СТРУКТУРЕ СОЗНАНИЯ

УДК: 378+37.015.3+128.028.7

И.С. Варс

В статье рассматривается проблема смысловой сферы как ведущей составляющей в структуре сознания человека. Обозначены место, роль и форма смысла в построении уровневой организации системы личностных смыслов в составе сознания, обеспечивающей функционирование самой личности.

Ключевые слова: смысл, смысловая сфера, сознание, значение, личностный смысл.

MEANING AS A LEADING SUBJECTIVE ELEMENT IN THE STRUCTURE OF CONSCIOUSNESS